

ŠTÚDIE

E. MAZÚR — M. LUKNIŠ

REGIONÁLNE GEOMORFOLOGICKÉ ČLENENIE SSR

E. Mazúr — M. Lukniš: Regional Geomorphological Division of the SSR. Geograf. Čas., 30, 1978, 2, 2 maps, references.

The authors present a new geomorphological division of the Slovak Socialist Republic, worked out originally to a scale 1:200 000, within this study documented by a map to 1:1 million. The work is based on the method of analytical regionalization, issuing from the complex conceiving of relief. The fundamental base for the individual regionalization was the map of relief types of the SSR. The geomorphological units laid out are classified in decimal system from the level of global dimension system (the Alpine-Himalayan System) through subsystems (the Carpathians, the Pannonian Basin), provinces, subprovinces, regions, units etc. up to the parts with dimensions orderly of a few square kilometres.

ÚVOD

Každá vedecká klasifikácia, a to či už v polohe členenia diskretných objektov alebo vo forme triedenia geografických areálov, vychádza spravidla zo syntézy poznatkov, ku ktorým veda v danom období dospela. Klasifikácia alebo členenie akéhokoľvek súboru objektov teda nie je nemennou dogmou, ale postupom času sa nevyhnutne mení, a to v súlade s pribúdaním poznatkov o klasifikovanom súbore (porov. D. Grigg, 1965). Každá, akokoľvek dokonale vypracovaná klasifikácia, stráca postupne na svojej vedeckopoznávacej hodnote, znižujú sa jej funkcie ako sprostredkovateľa informácií a vedeckých generalizácií, čo v konečnom dôsledku môže viesť až do kontradikcie s realitou a znehodnoteniu jej výstupov pre praktickú aplikáciu.

Uvedené sa vzťahuje aj na dosiaľ používané orografické členenie nášho územia. Autor tohto členenia J. Hromádka (1956), vedec s vynikajúcou intuíciou, podloženou na svoju dobu širokými regionálnymi poznatkami, predstavil v ňom syntézu, ktorá bola dôstojným záverom etapy opisnej geografie a pretrvala vyše dve desaťročia. Podstatná časť kritérií, ktoré vo svojom triedení použil, nestratila dodnes platnosť. Na druhej strane však treba uviesť, že svoje členenie opieral o regionálne geomorfologické poznatky, keď klimatická geomorfológia bola iba v plienkach, keď nejestvovala morfoštruktúrna analýza, geomor-

fologické mapovanie sa iba začínalo, keď geotektonická interpretácia nášho územia vychádzala z jednostranne ponímaných príkrovo-vrásových teórií atď.

Intenzívne geomorfologické výskumy Slovenska, spojené s mapovaním, ktoré sa začali z podnetu M. Lukniša r. 1950 a ktoré sa postupne rozšírili na celé územie Slovenska, priniesli toľko nových poznatkov ako žiadne iné minulé obdobie. Paralelne s tým sa vykonali morfografické analýzy nášho územia, ktoré priniesli nové kvantifikačné ukazovatele o reliéfe Slovenska. Rozvoj geologických výskumov spojených s mapovaním a využitím moderných geofyzikálnych metód viedli k novej interpretácii vývoja karpatskej oblasti. Výsledky týchto i ďalších geovedných výskumov umožnili dospieť k syntézam o reliéfe Slovenska na novej, omnoho širšej a fundovanejšej základni ako v minulosti.

Značný progres nastal aj v rozpracovaní klasifikačných metód geografie v medzinárodnom (B. B. Rodoman, 1956, D. Grigg, 1965 a i.) i domácom meradle (E. Mazúr, 1964).

Voči novým poznatkom a interpretáciám sa začala viac a viac prejavovať neadekvátnosť doterajšieho orografického triedenia, čo sa prejavovalo jednak v nedostatočnosti triedenia na nižších taxonomických úrovniach, jednak v určitej rozpornosti, aj pokiaľ išlo o základné orografické celky a ich zoskupenia. Predbežne sa hľadali riešenia v určitej modifikácii Hromádkovho triedenia, ako napr. v Atlase ČSSR (M. Lukniš — E. Mazúr, 1966), v Slovenskej vlastivede (M. Lukniš, 1972) ap. Postupne sa však ukázalo nevyhnutným uvedenú rozpornosť riešiť jednak z vedeckopoznávacích a jednak z praktických dôvodov, a preto autori vypracovali návrh nového členenia povrchu SSR. Návrh sa opiera nie o dnes už zastaralé orografické kritériá, ale predovšetkým o širokú a modernú geomorfologickú bázu. Predložili ho v mierke 1:500 000 a prešiel verejným oponentským pokračovaním, ktoré sa konalo v Geografickom ústave SAV dňa 15. 4. 1976 za účasti zodpovedných zástupcov geografických inštitúcií. Návrh bol oponentským pokračovaním odporučený na realizáciu. Názvoslovná komisia pri Slovenskom úrade pre geodéziu a kartografiu ho prerokovala a schválila dňa 27. 6. 1976. V záujme zjednotenia názvov pre potreby celoštátnej mapy sa dodatočne vykonali niektoré názvoslovné úpravy na pomedzí ČSR a SSR. Definitívny elaborát prerokovala a schválila Názvoslovná komisia pri SÚGK dňa 23. 11. 1977.

HISTORICKÝ PREHLAD

Vo vývoji geomorfologického členenia Slovenska rozoznávame tri periódy, a to: periódu laického odlišovania a pomenovávania zoskupení najviac nápadných tvarov povrchu, periódu pomenovávania a usporiadania tvarov zemského povrchu do refazí (ťahov) bez ich presnejšieho vyhraničenia, periódu vyhraničenia na mapách a ich triedenia podľa príbuznosti tvarov.

Periódla laického odlišovania najnápadnejších zoskupení tvarov pre uľahčenie orientácie v priestore siaha nazad do prehistórie a do úsvitu dejín. Prastaré sú názvy Karpaty, Pieniny, Tatra, Matra, Fatra a Beskyd. Jednako ešte aj na mape J. Lipského *Mappa Generalis regni Hungariae* z r. 1806 sú opisy tvarov povrchu výnimočne zriedkavé. Na území Západných Karpát je iba 11 opisov vrchov. Depresné rovinné a pahorkatinné jednotky povrchu nájdeme spomenuté až u Görana Wahlenberga (1814), ktorý spoločným názvom *planites* ozna-

čoval dunajské kotliny, ba aj malé vnútrohorské kotliny (napr. Planites Scopusiensis).

O usporiadanie vrchov do ťahov a skupín sa podľa ich priestorovej nadväznosti azda prvý pokúsil D. Štúr (1862). Odlíšil „vrchoťahy“ Beskid, Matranský vrchoťah, Považský ťah a Nadhronský ťah. Princíp priestorového usmernenia pri zoskupovaní vrchov po Štúrovi uplatnil aj K. Kořistka (1867), Húnfalvy J. (1886) a A. Rehmann (1895). Delenie a zoskupovanie sa postupne zjemňovalo a spresňovalo, v rôznych obmenách niektoré jeho myšlienky zotrvali a miešali sa s novými do dnešných čias. Použili ho Princ G. (1914), F. Kolářek (1921), K. Matoušek (1922) a S. Klíma (1937). Niektoré jeho znaky vidieť ešte aj z prác J. Kráľa (1930), J. Hromádku (1938, 1943, 1956) a M. Lukniša (1972).

Períodu plošného ohraničovania orografických celkov na mapách a ich systematického triedenia ešte dosť nedôsledne a pod silným vplyvom tradícií i geológie načasoval G. Prinz (1914). Tieto zásady plne však rozvinul až J. Hromádka (1931, 1932, 1938, 1943, 1956, 1968), ktorý svoje regionalizačné práce založil nielen na štúdiu literatúry, ale aj na interpretácii podrobných topografických máp, ako aj na znalostiach terénu. Riešenie problému ohraničovania a zoskupovania horopisných, tzv. „orografických“ jednotiek, vyvolala požiadavka bývalého Vojenského zemepisného ústavu v Prahe na ustálenie názvoslovia orografických jednotiek a na ich vyhraničovanie na mapách.

Z popudu zástupcov Vojenského zemepisného ústavu v Prahe, ktorí sa r. 1930 zúčastnili na zjazde čs. zemepiscov v Brne, vytvorila sa pri Čs. národnej rade bádateľskej Názvoslovná komisia s úlohou rozdeliť územie ČSR na orografické celky, ohraničiť ich a prilietavo pomenovať. Prvý reagoval J. Král (1930). Na území Slovenska vyčlenil Juhomoravskú nížinu, Moravskoslovenské Karpaty, Biele Karpaty a Javorníky, Západné Beskydy (od Radhošťa po Laborec), Vnútorne západoslovenské pásmo (od Malých Karpát po Turčiansku kotlinu), Vnútorne východoslovenské (tatranské) pásmo (od Krivánskej Malej Fatry cez Veľkú Fatru, včítane po Slovenské rudohorie), Sopečné pásmo (Slovenské stredohorie, Juhoslovenské kotliny, Slánske vrchy a Vihorlat), Vnútrokarpatské nížiny (Juhoslovenská nížina, Košicko-prešovská panva, Potiská nížina). Nebol dôsledný vo vyčlenení všetkých vnútrokarpatských kotlín, avšak už zhruba vyhraničil Žilinskú, Turčiansku a Liptovskú kotlinu, Spišské kotliny a Košickú kotlinu, Nitriansky výbežok Malej dunajskej kotliny chybne rozdelil po rieke Nitre a Bebrave medzi susedné pohoria.

Hneď po Kráľovi J. Hromádka (1931) zverejnil prvú prácu s touto problematikou a jeho návrh na rozčlenenie s názvami celku Slovenska a Podkarpatskej Rusi sa prijal a realizoval na Generálnej mape mierky 1:200 000 s ohraničením horopisných celkov podľa výsledkov prác Názvoslovnej komisie pri Národnej rade bádateľskej (tzv. úpätnicová mapa, ktorú vytlačil VZÚ). K tejto problematike sa J. Hromádka vracal (1938, 1943, 1956 a 1968) a detailnejšie členenie uplatnil aj vo svojich regionálnych geografických monografiách (1933, 1934, 1943). J. Hromádka čs. časť Karpát delil na Západné a Východné Karpaty. Rozhranie položil na Kurovské sedlo. Ako celok ich delil po dĺžke na pásma, neskôr nazývané i sústavami: vonkajšie (flyšové), stredné (jadrové alebo kryštalické druhohorné), vnútorne (vulkanické), sústava medziuhorských kotlín, karpatské panvy. Vonkajšie pásmo rozdelil na oblúky: bielokarpatský, vizovicko-javornický, západobeskydský, východobeskydský a podhôľny. Stredné

pásmo (sústavu pohorí) rozdelil na tretej úrovni členenia na oblúky: vysokotatranský, nízkotatranský a rudohorský. Pohoria vnútorného pásma groupoval na Slovenské stredohorie a Západokarpatský oblúk (1968) a medzihorské kotliny delil na: považské, nitrianske, pohronské, juhoslovenské a východoslovenské. Z jeho subkarpatských panví sú na Slovensku vnútrokarpatské panvy. Slabšou stránkou Hromádkovho systému bolo vyčlenenie medzihorských kotlín a ich spojenie do samostatnej sústavy. Narušil tým zásadu územnej celistvosti a neopakovateľnosti vyčleneného individua a rozrušil jednotu jednotlivých pásem (sústav). Bradlové pásmo ako hranicu medzi vonkajším a vnútorným pásmom na úseku od Oravy na V. J. Hromádka správne vylúčil. Celkom rešpektoval kotliny ako základné celky rovnocenné s pohoriami. Prvý členil tieto základné celky aj na ich časti, takže jeho členenie bolo až päťstupňové. Úpätnicové hranice celkov, ktoré presadil, sú pomerne presné. Pokrok značilo aj zavedenie morfografických pojmov rovina, pahorkatina, vrchovina a hornatina do názvov celkov v tých prípadoch, kde nebolo už zaužívané iné pomenovanie. V porovnaní s regionalizáciami starších autorov práce J. Hromádku znamenajú skok na popredné miesto sveta a výsledok s úžitkom prijali aj ostatné geovedné disciplíny, školská a turistická prax. Takýto úspech mu zaručila dobrá interpretácia fotografických máp veľkých mierok a dobrá znalosť terénu.

Hromádkovu koncepciu sa pokúsil zmeniť K. Kuchař (1949 a 1953, 1955). Zdá sa, že tak urobil pod vplyvom prác K. Kořistku a pre uľahčenie kartometrického spracúvania charakteristík orografických celkov, čím sa však nedosiahol ani tento cieľ. Ako delidlá medzi celkami často použil vrstevnice a toky ako dolinové osi, ktoré často rozdeľujú homogénne geomorfologické jednotky.

Málo pozmenené Hromádkovo členenie, avšak s grupovaním pohorí a kotlín podľa charakteristickej výškovej polohy s účelom možnosti komplexnej fyzickogeografickej charakteristiky, použili M. Lukniš — P. Plesník (1961), iba s malou úpravou názvoslovia (Čerová vrchovina, Nízke Beskydy) a s upravením hraníc Rimavskej kotliny.

V Atlase Československej socialistickej republiky (1966) vyšla mapa Orografické členění v mierke 1:2 mil., na ktorej autori J. Demek — E. Mazúr použili štvorstupňové členenie. Karpaty ako orografickú provinciu rozdelili na sústavy:

1. Vonkajšie karpatské znížiny (mimo Slovenska),
2. Vnútrokarpatské znížiny,
3. Vonkajšie Karpaty,
4. Vnútrné Karpaty.

Tieto delia na podsústavy:

Bielokarpatskú, Vizovicko-javornícku, Západných Beskýd, Nízkych Beskýd a Východných Beskýd, podsústavu jadrových pohorí, Slovenského rudohoria, podsústavu vulkanických pohorí. Narušeniu územnej celistvosti sústav a podsústav sa vyhli tým, že kotliny vystupujú až na poslednom stupni členenia ako samostatné individua, ktoré sú rovnocenné vypuklým celkom. Technickým nedopatrením sa stalo, že Čierna hora sa začlenila k Vonkajším Karpatom.

Od r. 1950 sa u nás začalo s geomorfologickým mapovaním do veľkých mierok a s typologickou regionalizáciou (rajonizáciou) zmapovaných území.

Roku 1964 E. Mazúr predložil zmiešanú typologicko-individuálnu regionali-

záciu povrchu Slovenska, doloženú prehľadnou mapou. Križením piatich stupňov typologického členenia so striedavou nadradenosťou — podradenosťou oboch kritérií — dosiahol, že ohraničené územné indivíduá nesú súčasne znaky typizácie reliéfu. J. Hromádka sa o to usiloval ešte nie dosť systematicky a vyčerpávajúco čiastočne priliehavými prívlastkami alebo iba sčasti rastrovanými areálmi; E. Mazúr už systémovým prístupom a v dokladovej mape príslušne rastrovanými areálmi.

Všetky spomenuté práce umožnili znovu zhodnotiť doterajší stav členenia reliéfu Slovenska a predložiť novú mapu individuálnej geomorfologickej regionalizácie v mierke 1:500 000 s patrične upraveným názvoslovím.

ZÁSADY ČLENENIA

Predložené členenie povrchu SSR vychádza z cieľa dospieť k vymedzeniu povrchových jednotiek ako neopakovateľných indivídií. Nejde tu teda o typologické alebo genetické členenie, ale o členenie individuálne alebo špecifické v zmysle B. B. Radomana (1956), resp. D. Grigga (1965). Ďalej tu treba zdôrazniť, že členenie sa neobmedzilo na tradičné orografické hľadiská, ktoré dovoľujú zohľadniť iba niektoré vlastnosti reliéfu, ale vychádza z omnoho širšej všeobecnej geomorfologickej základne s komplexným ponímaním reliéfu.

Zo samej povahy geomorfologickej regionalizácie ako vedeckej metódy, ktorá má za cieľ poskytnúť kartografickú predstavu priestorového rozloženia geomorfologických jednotiek (indivídií) rôznej taxonomickej úrovne, vyskytujúcich sa v krajine, vyplýva nevyhnutnosť opierať sa jednak o systematiku geomorfologických povrchov, jednak o kritériá pre územné vymedzovanie týchto povrchov, aby sa výsledný obraz čím najviac priblížil skutočnosti.

Metodicky sme vychádzali z tzv. analytickej regionalizácie (logical division v zmysle D. Grigga, 1965) s cieľom klasifikovať a vymedziť geomorfologické povrchy ako neopakovateľné indivíduá do taxonomického systému. Individualita každého prvku tohto systému je daná jeho tvarovou náplňou a polohou. Otázka polohy nepredstavuje objektívny metodický problém vzhľadom na kartografické konštanty. Naproti tomu otázka tvarovej náplne je tu kľúčovým problémom, s možnosťou subjektívneho ponímania tvarovej náplne a viacznačnosti záverov, a preto je nevyhnutné, aby finálnu fázu vymedzovania geomorfologických indivídií predchádzala objektivizačná operácia, ktorou je typizácia. Je to proces symlifikácie a generalizácie, ktorý umožňuje objektivizáciu diferenciačných kritérií a triedenie povrchov na báze klasifikačných princípov. Takýto metodický postup je platný aj širšie geograficky. Typizácia a regionalizácia sú vlastne dve odlišné operácie a nie dve odlišné metódy. Možno vykonať prvú bez druhej, nie však opačne. Ich zamieňanie môže viesť na sčesť. Rovnako je metodicky nevhodné hovoriť o tzv. zmiešanej regionalizácii, resp. rajonizácii (porov. B. B. Rodoman, 1956, E. Mazúr, 1964 a i.).

Pri realizácii regionálneho geomorfologického členenia SSR sme vychádzali z mapy typov reliéfu SSR, spracovanej v mierke 1:200 000 a generalizovanej do mierky 1:500 000 (E. Mazúr, 1975 v tlači pre Atlas SSR), čiže sme mohli organicky nadväzovať na operáciu typizácie. Ďalej nám stála k dispozícii dnes už bohatá geomorfologická literatúra s mapovou dokumentáciou, geologické

mapy v mierke 1:200 000, mapa morfoštruktúr Západných Karpát a prirodzene, vlastné poznatky z terénu.

Nevyhnutné je zmieniť sa na tomto mieste ešte o jednom významnom aspek-
te, ktorý do určitej miery ovplyvnil naše závery. Je to nezanedbateľný vplyv
tradície, resp. konvencie, ako aj otázka aplikácie výsledkov. Ak platí, že veda
je kumulatívna a (preto) progresívna, sotva nám bolo možné negovať doteraj-
šie členenie, menovite Hromádkovu syntézu z r. 1956. Naopak, bolo naším úsi-
lím nadviazať na jeho prácu a v zmysle nových poznatkov ju ďalej rozvinúť.
Podstatné zmeny oproti Hromádkovmu členeniu sú predovšetkým pri vyšších
taxonomických jednotkách nad úrovňou celkov, ale aj nižšie členy klasifi-
kačnej schémy sú podstatne podrobnejšie rozpracované. Oproti tomu v úrovni
celkov sú zmeny relatívne najmenšie. Usilovali sme sa nemeniť, pokiaľ to bolo
možné, zaužívané názvy vyčlenených geomorfologických jednotiek, pretože by
to mohlo viesť k zbytočným nedorozumeniam a k spomaleniu aplikácie nového
členenia. Pochopiteľne, v tých prípadoch, kde zotrvávanie na tradičných náz-
voch bolo v rozpore so súčasnými poznatkami, uprednostnili sme racionálny
prístup oproti tradícii. Nové názvy sme museli voliť pre všetky novovyčlenené
jednotky, najmä nižších taxonomických stupňov. Tu sme však tiež volili, pokiaľ
to bolo možné, používané miestne názvy, alebo sme oživilí staršie, dnes už
často zabudnuté pomenovania (napr. Ostrôžky, Zadné vrchy, Predné vrchy,
Vojenné, Veterné hole ap.).

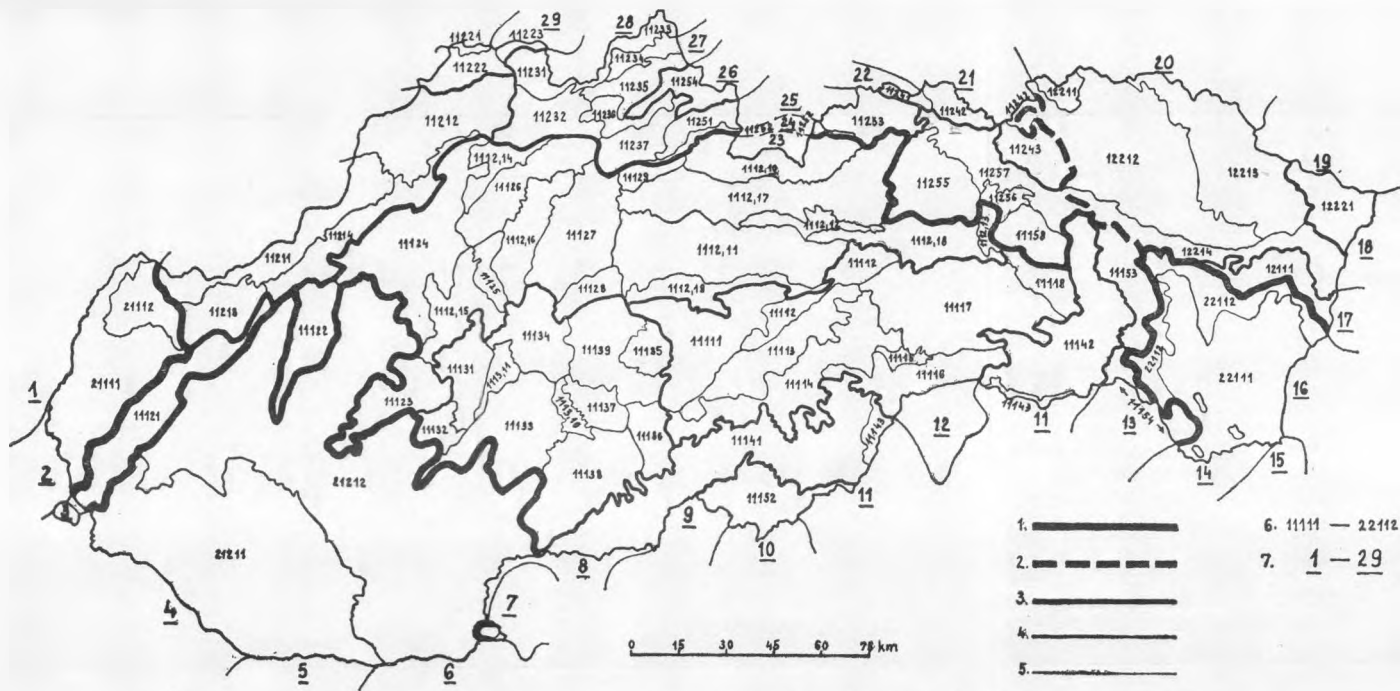
V názvosloví sme sa usilovali zachovať tradičné, skrátené vlastné mená bez
druhového označenia, alebo, ak bolo zaužívané viacznačné adjektívum (napr.
vrchy, predhorie, vysoký, nízky ap.), najmä v úrovni tých jednotiek, ktoré
sú typologicky nejednotné. Typologické adjektíva sme používali v prípadoch
zhodnosti indivídua s typom.

Pokiaľ ide o hranice vymedzených geomorfologických jednotiek, tu došlo
i pri zachovaní tradičných názvov vo veľkej väčšine prípadov k istým korek-
túrami a miestami k podstatným zmenám. Je to pochopiteľné a logické v dôs-
ledku značného rozvoja faktologických poznatkov i metodiky oproti 50. ro-
kom. Kritériami na určenie hraníc geomorfologických jednotiek boli styčné
miesta rôznych typov reliéfu, predovšetkým úpätnice, doliny, terénne hrany,
prielazy, priehyby, ako aj morfoštruktúrne a morfoskulptúrne línie.

Geomorfologické členenie SSR sme vypracovali v mierke 1:200 000. Mapy
tejto mierky sú uložené v Geografickom ústave SAV a pre aplikáciu budú k dis-
pozícii po vyriešení náročných, technickoreprodukčných otázok.

Mierne generalizovanú mapu členenia mierky 1:500 000 sme pripravili do
tlače vo farebnej technike a vyjde v osobitnej publikácii s podrobnými textó-
vými vysvetlivkami.

V predloženej štúdii geomorfologické členenie SSR z technických dôvodov
dokumentujeme vo veľmi generalizovanej predstave dvoma mapami. Vyššie ta-
xonomické jednotky od úrovne systému po celky predstavujeme v mierke 1:1,5
mil s nadväznosťou na celky ČSR a aj susedných štátov. Nižšie taxonomické
jednotky od úrovne celkov po časti dokladáme mapou mierky 1:1 mil. Kvôli
nadväznosti na vyššie taxonomické jednotky mapy 1 v mape 2 sú vyjadrené
aj oblasti. Pri označovaní jednotlivých oblastí sme z technických dôvodov
kvôli lepšej prehľadnosti zámerne porušili desatinné označenie a nahradili
ho poradovým označením od 1 do 17. Vysvetlivky k oboj mapám dopĺňa zo-
znam názvov vyčlenených geomorfologických jednotiek (príloha 1, 2, 3).

Mapa 1. Vyššie taxonomické geomorfologické jednotky SSR

1 — hranice subsystémov, 2 — hranice provincií, 3 — hranice subprovincií, 4 — hranice oblastí, 5 — hranice celkov, 6 — taxonomické označenie celkov (názvy pod týmito symbolmi pozri v prílohe 2), 7 — Očíslovanie zahraničných celkov, nadväzujúcich na členenie SSR (pozri prílohu 3).

Príloha 1

Systém	Subsystém	Provincia	Subprovincia	Oblasť
1 — Alpsko-himalájska sústava	1 — Karpaty	1 — Západné Karpaty	1 — Vnútorne Západné Karpaty	1 — Slovenské rudohorie 2 — Fatransko-tatranská oblasť 3 — Slovenské stredohorie 4 — Lučensko-košická zníženina 5 — Matransko-slanská oblasť
			2 — Vonkajšie Západné Karpaty	1 — Slovensko-moravské Karpaty 2 — Západné Beskydy 3 — Stredné Beskydy 4 — Východné Beskydy 5 — Podhôrno-magurská oblasť
		2 — Východné Karpaty	1 — Vnútorne Východné Karpaty	1 — Vihorlatsko-gutinská oblasť
			2 — Vonkajšie Východné Karpaty	1 — Poloniny 2 — Nízke Beskydy
	2 — Panónska panva	1 — Západopanónska panva	1 — Viedenská kotlina	1 — Záhorská nížina
		2 — Východopanónska panva	2 — Malá dunajská kotlina 1 — Veľká dunajská kotlina	2 — Juhomoravská panva 1 — Podunajská nížina 1 — Východoslovenská nížina

Povrch SSR patrí k jednotke 1. rádu, k Alpsko-himalájskemu systému. V druhej úrovni, v úrovni subsystému vystupujú na území Slovenska dve jednotky, a to Karpaty a Panónska panva. V subsystéme Karpát rozlišujeme v tretej úrovni dve provincie, a to: 11 — Západné Karpaty a 12 — Východné Karpaty. V subsystéme Panónskej panvy vyčleňujeme tiež dve provincie, a to: 21 — Západopanónsku panvu a 22 — Východopanónsku panvu. V štvrtej úrovni členíme Západné Karpaty do dvoch subprovincií, a to: 111 — Vnútorne Západné Karpaty a 112 — Vonkajšie Západné Karpaty. Východné Karpaty sa analogicky členia do dvoch subprovincií, a to: 121 — Vnútorne Východné Karpaty a 122 — Vonkajšie Východné Karpaty. V Západopanónskej panve rozlišujeme subprovinciu 211 — Viedenskú kotlinu a 212 — Malú dunajskú kotlinu. Východopanónska panva má jedného člena, a to subprovinciu 221 — Veľká dunajská kotlina.

Vnútorne Západné Karpaty sme zatriedili do piatich oblastí: 1111 — Slovenské rudohorie, 1112 — Fatranskotatranská oblasť, 1113 — Slovenské stredohorie, 1114 — Lučensko-košická zníženina, 1115 — Matransko-slanská oblasť.

Subprovincia Vonkajších Západných Karpát sa tiež člení do piatich oblastí, a to: 1211 — Slovensko-moravské Karpaty, 122 — Západné Beskydy, 123 — Stredné Beskydy, 124 — Východné Beskydy, 125 — Podhôrno-magurská oblasť.

V subprovincii Vnútorne Východné Karpaty vystupuje na našom území iba jedna oblasť, a to: 1211 — Vihorlatsko-gutinská oblasť. Vo Vonkajších Východných Karpatoch rozlišujeme dve oblasti, a to: 1221 — Poloniny a 1222 — Nízke Beskydy.

Zo subprovincie Viedenská kotlina na našom území vystupujú oblasti, a to: 2111 — Záhorská nížina, 2112 — Juhomoravská panva. Malá dunajská kotlina má na našom území tiež iba jednu oblasť, a to: 2121 — Podunajskú nížinu. Z Veľkej dunajskej kotliny na naše územie zasahuje iba jedna oblasť, a to: 2211 — Východoslovenská nížina. Ako základné kritériá pre vymedzovanie týchto vyšších taxonomických jednotiek slúžili predovšetkým morfoštruktúrne kritériá. Systém tohto členenia je podstatne odlišný od Hromádkovej klasifikácie.

Prehľadný obraz o rozložení týchto vyšších geomorfologických jednotiek ukazuje mapa 1, na ktorej sú načrtnuté i väzby s morfológickými jednotkami susedných štátov.

Stručný rozbor geomorfologických jednotiek podáme v ďalšom texte od úrovne oblastí.

Členenie subprovincie Vnútorne Západné Karpaty na oblasti sa opiera o vnútorné rozdiely jej reliéfu, ktoré vyplývajú z morfoštruktúrnych, neotektonických, litomorfných a morfogenetických znakov.

Oblasť Slovenského rudohoria predstavuje čo do vývoja najstaršiu, tektonicky najstabilnejšiu semimasívnu jednotku, zloženú najmä z hlbinných, sopečných a metamorfovaných kryštálických hornín, a s dvoma pruhmi druhohorných karbonátových hornín.

Fatransko-tatranskú oblasť charakterizuje neotektonické rozčlenenie na mozaiku nevelkých kotlín, ktoré sú vyplnené málo pevnými trefohornými sedimentmi, a hrastí — klenbohrastí s jadrami z kryštálických hornín, ktoré ob-

klopujú striedavo pevné a menej pevné druhorné sedimenty so zložitou stavbou.

Oblasť Slovenského stredohoria má obdobnú morfotektonickú mozaiku z poklesnutých a vyzdvihnutých blokov, s kotlinami vyplnenými neogénnymi sedimentmi a s pohoriami, ktoré majú rôzne, zlomami a eróziou rozrušené stratovulkanické štruktúry.

Lučensko-košická zníženina ako oblasť je dlhou a širokou zníženinou na málo pevných trefohorných sedimentoch so subhorizontálnou štruktúrou, ktorá je narušená poklesovou tektonikou. Jej reliéf je exomorfne značne nivelizovaný na pás pahorkatiny.

Matransko-slanská oblasť tvorí vyvýšenú, absolútnou výškou značne diferencovanú južnú obrubu Lučensko-košickej zníženiny z neotektonicky rôzne vysoko vyzdvihnutých blokov. Tvoria ju bloky z uloženín paleozika a mezozoika s vrásovo-zlomovou stavbou a bloky z rôzne rozrušených neoidných stratovulkánov, ako aj bloky z prevažne málo pevných trefohorných sedimentov so subhorizontálnou štruktúrou narušenou zlomami.

Slovenské rudohorie sme v porovnaní s Hromádkovým začlenením povýšili z radu celku do radu oblastí, a to pre jeho svojské tvarové znaky, ktoré vyplývajú z jeho masívnosti a pomernej tektonickej ustálenosti, a predovšetkým pre jeho odlišnosť od Fatransko-tatranskej oblasti. Rozšírili sme ho o úzky pruh horského územia na S od úzkeho prelomu Hornádu a zmenšili o pahorkatinu, ktorá je severovýchodným výbežkom Rimavskej kotliny. Inde sú zmeny nepatrné. Nezhodujeme sa s Hromádkom v delení Slovenského rudohoria na celky. J. Hromádka položil dôraz na priečne delenie podľa významnejších, a preto širších dolín, a podcenil najmä v strednej a v západnej časti zreteľne selektívnou eróziou a denudáciou vytvorené pozdĺžne zníženiny, ktoré ohraničujú širšie pásy vrchov a náhorných pahorkatín — planín. Takto sa Slovenské rudohorie člení na Veporské vrchy a Spišsko-gemerský kras, ktoré siahajú na JV po Muránsku brázdou. Na J od nej sa paralelne ťahne pás relatívne vysoko klenbovite vyzdvihnutých masívov Stolických vrchov. Ako široké predhorie sa plošinatými rázsochami na J od nich rozkladá Revúcka vrchovina. Celok Čierna hora je rozsiahlejší v našom poňatí. Úzku antecedentnú dolinu Hornádu nepokladáme pre jej tesnosť a tvarovú príbuznosť územia po oboch svahoch doliny za dostačujúce delidlo pre vyhraničenie celku. Na V od širokej doliny Slanej po oboch stranách Hnilca až po Košickú kotlinu rozkladajúci sa celok sme pomenovali Volovskými vrchmi, ako ich pôvodne pomenoval D. Štúr. Rožňavská kotlina a Slovenský kras zostali v nezmenených hraničiach.

Fatransko-tatranská oblasť zahŕňa v sebe tzv. vysokotatranský a nízkotatranský oblúk J. Hromádku, ako aj kotliny nimi zovreté. Z obvodových kotlín sem začleňujeme Horehronské podolie. K tejto oblasti patrí 14 horských celkov a 6 kotlín.

V úrovni celkov sú iba nevelké odlišnosti oproti J. Hromádkovi, a to tak v názvosloví, ako aj vo vymedzení. Najvýznamnejšie z nich sú zmeny hraníc Veľkej Fatry a Chočských vrchov, kde sme predovšetkým z morfoštruktúrnych dôvodov skupinu Šípa pričlenili k Veľkej Fatre, ďalej sme odčlenením z Nízkych Tatier ako osobitný celok vymedzili Starohorské vrchy, ktoré sú odlišné tak morfoštruktúrne, ako aj tvarove. Ako samostatný celok sme tiež vy-

medzili Kozie chrbty, ktoré J. Hromádka začleňoval neodôvodnene k Nízkym Tatrám. Pri kotlinových celkoch nastala zmena oproti J. Hromádkovi, a to v zlúčení Liptovskej kotliny a Popradskej kotliny do reálne existujúceho jediného celku, a to do Podtatranskej kotliny a doterajšie dva názvy sa vzťahujú na podcelky. Ako tretí podcelok tu vymedzujeme Tatranské podhorie. Pre Horehronskú brázu sme prijali už zaužívaný novší názov Horehronské podolie a včlenili sme k nemu i Bystrianske podhorie z Nízkych Tatier.

Podstatne podrobnejšie oproti J. Hromádkovi je naše členenie v úrovni podcelkov a nižších geomorfologických jednotiek, ako ukazuje priložená mapa 2.

Slovenské stredohorie ako oblasť sme zväčšili na S o Zvolenskú kotlinu. Táto má na svojom dne aj vrchovinné územie s tvarmi príbuznými niektorým častiam Horehronského podolia, avšak kotlina je z dvoch tretín vklinená medzi ostatné celky Slovenského stredohoria. Na JV bolo potrebné odčleniť od Slovenského stredohoria Bušinskú pahorkatinu a z dôvodov väčšej tvarovej príbuznosti pričleniť ju k Lučensko-košickej zníženine. Z podobných dôvodov sme odčlenili od Slovenského stredohoria a spojili s Podunajskou nížinou jej pahorkatinný výbežok po pravej strane rieky Štiavnice po Hontianske Nemce. Ako nový celok sa o nás objavujú Ostrôžky so starým pomenovaním. V minulosti im však chýbalo plošné vymedzenie. Ostrôžky vznikli spojením relatívne hlbšie členenej a vyššej východnej časti Hromádkovej Krupinskej vrchoviny a východnej časti jeho Javoria, z ktorých sme toto územie odčlenili a spojili. Krupinská planina ako dedič Krupinskej vrchoviny je teda plochou v našom ponímaní značne zmenšenou a vnútorným rozčlenením podstatne homogénnejšou, hoci sme s ňou spojili Závozskú vrchovinu, ktorú J. Hromádka zväčša spájal so Štiavnickými vrchmi. Termín planina, ktorým sa v slovenčine označujú náhorné pahorkatiny, sme prijali, lebo pre tento celok je typický. Členením na oddiely sa od Hromádkovho poňatia podstatne líši. K celku Javorie sme pripojili vrch Stráž, výrazne oddelený širokou zníženinou, ktorou vedie hradská zo Zvolena do Budča od Kremnických vrchov. Poľana, Kremnické vrchy a Štiavnické vrchy zhruba zostávajú v predošlých hraniciach. Spresnili sme vnútorné členenie Štiavnických vrchov. Väčšiu korektúru sme vykonali v ohraničení Vtáčnika oproti Pohronskému Inovcu. K Vtáčniku prislúcha Raj ako obdoba Nízkeho Vtáčnika a Novobanská kotlina ako pokračovanie ústredných znížení medzi Vysokým Vtáčnikom a Nízkym Vtáčnikom. Málo pozmenené je aj ohraničenie konkávných celkov, Zvolenskej kotliny, Pliešovskej kotliny a Žiarskej kotliny.

Lučensko-košická zníženina je vzhľadom na svoje okolie relatívne zníženou oblasťou, ktorá leží v nižšom výškovom stupni. Jej relatívne výškové rozdiely charakterizujú pahorkatiny. Prične sa rozdeľuje na tri celky, a to juhoslovenskú kotlinu na Z, Košickú kotlinu na V a Bodviansku pahorkatinu, ktorá predstavuje medzi týmito kotlinami široký vyvýšený prah. Z neho na územie Slovenska presahujú iba dve okrajové časti. Ipeľská kotlina zväčšená oproti poňatiu J. Hromádku o Bušinskú pahorkatinu, Lučenská kotlina a Rimavská kotlina vystupujú v našom členení ako jednotky v rade podcelkov.

Matransko-slanská oblasť presahuje na Slovensko z Maďarska troma izolovanými časťami, ktoré sú začlenené do štyroch celkov. Medzi ústím Hrona a Ipľa celok Burda je antecedentnou dolinou Ipľa, ktorý je oddelený od pohoria Börzsöny. V strednej časti k nám zabieha celok Cerová vrchovina (Cser-

hät]). Východný výbežok predstavujú dva celky, a to Slanské vrchy a Zemplínske vrchy. Posledný celok, spojený s ostatnou oblasťou — pohodlnejšou Rožňavskou bránou — J. Hromádka neodôvodnene ponechal v rámci svojej oblasti Potiská nížina.

Subprovincia Vonkajších Západných Karpát je vymedzená s obsahom i hranicami v podstate totožne s Hromádkovými oblúkmi flyšového pásma. Vnútor-
né členenie do oblastí je podmienené jednak morfoštruktúrou, jednak morfo-
skulptúrnymi prvkami. Na pomedzí s ČSR oblasťou, ktoré sme vymedzili, sú zo-
súladené s členením J. Demka a kol. (1972).

Oblasť Slovensko-moravských Karpát v sebe zahŕňa jednak tzv. Vizovicko-
javornícku skupinu J. Hromádku a jednak aj stredopovažské depresie. Oproti
J. Hromádkovi je značná zmena hraníc tak oproti Záhorskej nížine, ako aj na
V. Rozlišujeme tu štyri celky, a to: Biele Karpaty, Javorníky, Myjavskú pahor-
katinu a Považské podolie. Značné zmeny vo vymedzení hraníc nastali oproti
J. Hromádkovi pri všetkých štyroch prvkoch, ako ukazuje mapa 2, a podstatne
sme spresnili i vnútorné členenie jednotlivých celkov. Významné je najmä
odčlenenie juhozápadnej časti Myjavskej pahorkatiny a priradenie k Záhorskej
nížine, ako aj pričlenenie podhoria Bielych Karpát k Považskému podoliu.

Oblasť Západných Beskýd zasahuje na územie Slovenska iba tromi celkami
(Zadné hory, Turzovská vrchovina, Jablunkovské medzihorie). S výnimkou
Jablunkovského medzihoria tieto celky sú podstatne odlišné od J. Hromádku.

Oblasť Stredných Beskýd. Zahŕňa v sebe Hromádkovo pásmo Kysucko-orav-
ských Beskýd a pričleňujeme k nemu Kysuckú vrchovinu. V úrovni celkov sme
zaviedli namiesto názvu Rača vhodnejšie pomenovanie Kysucké Beskydy a názov
Rača zostal pre podcelok. Tiež Hromádkovské celky Ošust, Pilsko a Babi-
u horu sme začlenili pod nový celok s názvom Oravské Beskydy. Staré názvy
zostali pre podcelky.

Oblasť Východných Beskýd. V našom vymedzení má podstatne užší rozsah
ako u J. Hromádku a zahŕňa v sebe iba tri celky, a to: Pieniny, Ľubovniansku
vrchovinu a Čergov. Hranice Pienín a Ľubovnianskej vrchoviny sú oproti J.
Hromádkovi podstatne upravené.

Podhŕňno-magurská oblasť. Odpovedá zhruba tzv. Podhŕňnemu oblúku J. Hro-
mádku. Podstatná odlišnosť nastala odčlenením Oravskej vrchoviny na jednej
strane a pričlenením Oravskej kotliny na druhej strane. Rozlišujeme tu osem
celkov, a to: Skorušinské vrchy, Podtatranskú brázdú, Spišskú Maguru, Orav-
skú kotlinu, Levočské vrchy, Bachureň, Spišsko-šarišské medzihorie a Šarišskú
vrchovinu. Zmeny v hraniciach celkov i v názve sú najvýznamnejšie v oblasti
niekdajšej Šarišskej vrchoviny, a to tak v názvosloví, ako aj v podrobnom
členení. Podstatne podrobnejšie členenie sme vykonali aj pri Levočských vr-
choch a Spišskej Magure (porov. mapu 2).

Ohraničenie Východných Karpát oproti Západným Karpatom je v literatúre
nejednotné. Geológovia kladú hranicu k sygmoidálnemu ohybu päty Karpát
pri Przemyšli a do doliny Uhu. Niektorí poľskí geografi, napr. Klimaszewski,
za prechodné miesto od Západných Karpát k Východným Karpatom pokladajú
značne kľukatú líniu, ktorá vedie zhruba naprieč sústavou erózo-denudačných
brázd a chrbtov, kde tie k V začínajú zreteľnejšie naberať na absolútnej i rela-
tívnej výške. J. Hromádka a novšie aj L. Starkel rozhranie kladú západnejšie,
kde sa v reliéfe končia veľké oválne ostrovné masívy pieskovcov a začína sa

uplatňovať zahustený rytmus dlhých, úzkych a podstatne nižších pieskovcových chrbtov i fľovcových brázd, ktoré už charakterizujú Východné Karpaty. Pridržiavame sa posledných dvoch. Na slovenskej strane Karpát je to zdôvodnené aj uzavretím klenby Západných Karpát sopečnými Slanskými vrchmi. Na rozdiel od J. Hromádku (1956) hranicu korigujeme iba v detaile, a to posunutím tejto hranice na severné úpätie Stráží.

Delenie provincie Východné Karpaty na dve subprovincie sa opiera o to isté kritérium ako delenie Západných Karpát. Na územie Slovenska presahujú zo subprovincie Vnútrotných Východných Karpát a Vonkajších Východných Karpát iba ich západné konce.

Z Vnútrotných Východných Karpát k nám zasahuje len sopečná Vihorlatsko-gutinská oblasť. Sú tu zastúpené iba Vihorlatské vrchy. Sem zahrňame ako podcelky Humenské vrchy, pretože je reliéfom vnútrokarpatský element vymodelovaný na vyzdvihnutej kryhe hornín mezozoika a bazálneho centrálnokarpatského paleogénu. J. Hromádka ho i napriek tomu spojil so svojou Ondavskou vrchovinou. Popriečny a Vihorlat sú v našom ponímaní ďalšími podcelkami Vihorlatských vrchov.

Subprovinciu Vonkajších Východných Karpát delíme na oblasť Nízke Beskydy a na oblasť Poloniny.

Nízke Beskydy (oblasť) zaberajú územie v širokom morfoštruktúrnom znížení a zúžení chrbta Karpát s charakteristickým hustým striedaním sa dlhých a úzkych eróznou-denudačných brázd a vrstvových chrbtov mierne diagonálne orientovaných na priebeh rozvodného chrbta. V hrubých hraniciach sa s Hromádkovým celkom zhoduje Ondavská vrchovina. Pre osobitné znaky reliéfu a značnú rozlohu sme územie povýšili na oblasť, oproti poňatiu J. Hromádku zväčšenú o územie na S od Slanských vrchov, ktoré sme vyčlenili z jeho Košickej kotliny, resp. Šarišskej vrchoviny a Potiskej nížiny. Pre väčšiu tvarovú príbuznosť sme spojili tieto vyčlenené časti s naším novým celkom Beskydské predhorie, ktoré lemuje severné úpätie Slanských vrchov a Vihorlatu a ako úvod k Nízkym Beskydom sa zreteľným stupňom dvíha nad Východoslovenskú nížinu. Ostatná plocha Nízkych Beskyd sa delí na tri ďalšie celky, a to na hornatinný Busov, vyššiu Laboreckú vrchovinu a na nižšiu Ondavskú vrchovinu.

Poloniny sú oblasťou, ktorá k nám zasahuje jediným celkom, ktorý J. Hromádka pomenoval Užskou hornatinou. My ho nazývame Bukovskými vrchmi podľa význačného masívneho chrbta, ktorý sa nachádza na území Slovenska. Oproti J. Hromádkovi sme jeho plochu rozšírili o pohraničný masívny a vysoký chrbát až po pramene Udavy. Ako celok je zdôvodnený existenciou erózných kotlin a širokých hornatinných masívov.

Subsystém Panónska panva sa vyvinul v neogéne rozlábaním a prepadávaním sa blokov alpínskeho medzihoria. Preteká ňou stredný tok Dunaja, ktorý ich spojil bránami cez hrastové prahy, ktoré umožňujú panvu rozdeliť na provinciu Západopanónskych panví a na provinciu Východopanónskej panvy. Provinciu Západopanónskych panví rozdeľujú hraste Malých Karpát, Litavských vrchov a prah Karnuntskej brány na Viedenskú kotlinu, ako aj na Malú dunajskú kotlinu. Obe spadajú do rádu subprovincií.

Viedenská kotlina zasahuje na Slovensko oblasťou Záhorská nížina, ktorú sme zväčšili o osobitne vyčlenený celok Chvojnická pahorkatina, ktorú J. Hro-

mádka pričleňoval k celku Myjavská pahorkatina a s ním teda už do Karpát. Chvojnická pahorkatina je takmer celá vybudovaná z málo pevných neogénnych usadenín a na veľkých plochách jej povrch je na spráši. Reliéfom je podobná horným častiam nížinných pahorkatín pod úpäťm Karpát, ktoré tam miestami dosahujú tiež podobné nadmorské výšky (niečo nad 400 m), pre ktoré ju asi J. Hromádka spojil s Karpatmi. Zostatok Záhorskej nížiny zaberá celok Borská nížina, ktorú sme tak pomenovali pre charakteristické bory na viatych pieskoch. Reliéfom tvorí nižší stupeň v rámci oblasti Záhorskej nížiny.

Malá dunajská kotlina na území Slovenska je zastúpená oblasťou *Podunajská nížina*. Delíme ju na dva celky. Nízkym rovinatým celkom na recentne poklesávajúcim území je Podunajská rovina, vyšším, mierne sa dvíhajúcim pahorkatinným stupňom je celok Podunajská pahorkatina. Na rozdiel od J. Hromádku do Podunajskej pahorkatiny zahŕňame aj prstovité výbežky roviny, ktoré predstavujú nivy veľkých tokov — Váhu, Nitry, Žitavy, Hrona a Ipľa — do pahorkatiny vrezaných a ich bočnou eróziou rozšírených. Pahorkatina sa tým rozdeľuje na tieto oddiely: Trnavskú pahorkatinu, Dolnovážsku nivu, Nitriansku pahorkatinu, Nitriansku nivu, Žitavskú pahorkatinu, Hronskú pahorkatinu, Hronskú nivu, Ipeľskú pahorkatinu a Ipeľskú nivu.

Veľká dunajská kotlina ako subprovincia je u nás zastúpená oblasťou *Východoslovenská nížina*. Tento názov sa spontánne vžil, aj keď u geografov bolo úsilie používať Hromádkom dôsledne uvádzaný termín Potiská nížina. Východoslovenskú nížinu sme zmenšili o výbežok medzi Šimonkou a Topľou a o Zemplínske vrchy, ktorých odčlenenie sme už zdôvodnili. Delíme ju na dva celky obdobne ako Záhorskú nížinu a Podunajskú nížinu. Úpätie vrchov prevažne úzkym pásom lemuje celok Východoslovenská pahorkatina, ktorá spadá rôzne zreteľným stupňom k celku Východoslovenská rovina, rozloženému na recentne tektonicky prevažne poklesávajúcim, a preto agradovanom území.

VÝZNAM PRE PRAX

Geomorfologická regionalizácia má v praxi hojné použitie. Dokázalo sa to na využívaní starších členení územia Slovenska, najmä na využívaní na svoju dobu progresívneho Hromádkovho delenia. Reliéf je totiž jedným z hlavných diferenciátorov rozloženia geografických elementov a faktorov, ako aj diferenciátorom väzieb medzi nimi, ktorých výsledkom sú svojrázne, neopakovateľné územné individuá. Majú osobitné vlastnosti, preto im aj človek zákonite prísúdil svojrázne funkcie, a to buď v ich hraniciach, alebo v kontexte s ich susednými geomorfologickými regiónmi. Individuálne geomorfologické celky sú tak často, nie však vždy na každej úrovni členenia, aj totálne geografické individuá. Takými sú napr. Tatry, Turčianska kotlina, Východoslovenská rovina, Slovenský raj, Myjavská pahorkatina, Slovenský kras, Západné Karpaty, Panónska panva, Bor atď. Každý z týchto, ba aj ostatných vymedzených individuálnych geomorfologických regiónov na svojej úrovni členenia má nielen svojráznu štruktúru reliéfu, ale aj osobitosti geologického zloženia, klímy, rozloženia riečnej siete, prameňov, štruktúry pôdneho krytu, rozloženia sídiel, dopravných uzlov a osí, rozloženia a štruktúry kultúr atď.

V niektorých štátoch sa okrem sledovania ukazovateľov spoločenského a hos=

podárského vývoja podľa administratívnych, zväčša územne nestabilných celkov zaviedlo aj sledovanie týchto ukazovateľov podľa stabilných prirodzených celkov, akými sú v krajinách geomorfologicky pestrých, medzi ktoré patrí aj ČSSR a najm. Slovensko, individuálne geomorfologické regióny. Prednosťou týchto celkov je, že sú podstatne homogénnejšie. Naše okresy a kraje, vyhraničené podľa vytýpovaných centier a sfér ich príťažlivosti, sú prírodnými podmienkami, ale aj svojou funkciou nehomogénnymi územiami. Obce v okrese Trenčín, ležiace v Bielych Karpatoch a v Strážovských vrchoch, majú iné demografické a ekonomické charakteristiky ako obce v Považskom podolí a v Podunajskej nížine — v jej výbežku do okresu Trenčín.

Geomorfologickú regionalizáciu pre jej užitočnosť hojne upotrebovávajú špecialisti v iných geovedných disciplínach, napr. geológovia, geofyzici, meteorológovia, klimatológovia, pôdoznalci, botanici a zoológovia. Aplikuje ju často plánovacia prax, lesníci a poľnohospodári. Cenné služby poskytuje turistom, vojakom a najmä kartografom. Predložená regionalizácia reliéfu Slovenska umožní kartografickej praxi správne generalizovať výber geomorfologických jednotiek podľa radu členenia a podobne voliť aj výber opisov názvov geomorfologických jednotiek, ako aj výber typu písma.

Predošlé členenie na orografické jednotky nemali k dispozícii potrebné morfometrické, topografické a morfogenetické podklady s takou presnosťou ako dnes. Staršie členenia do dôsledkov nerešpektovali zásady individuálnej regionalizácie. Vznikli najmä nezrovnalosti v subordinácii jednotiek, ale aj nezrovnalosti vo vedení hraníc medzi individuálnymi geomorfologickými regiónmi. Z toho vyplynula sčasti aj rozkolísanosť v názvosloví. Pociťuje ju najmä školská prax, ktorou je následne zafarbená celospoločenská prax, začínajúca sa kartografami a končiaca sa turistami.

Predložená geomorfologická regionalizácia Slovenska sa opiera o podstatne hlbšie poznanie jeho reliéfu a o prepracovanejšie metódy regionalizácie. Využíva dnešnému stavu poznania ešte vyhovujúce výsledky a ponecháva, pokiaľ je to možné a vhodné, zaužívané názvoslovie, avšak staršie regionalizácie a ich názvoslovie neváha narušiť tam, kde už nevyhovuje stavu súčasných poznatkov a dosť dobre neslúži praktickým potrebám.

LITERATÚRA

1. BALATKA, B. — CZUDEK, T. — DEMEK, J. — SLÁDEK, J.: Regionální členění reliéfu ČSR. Sborník Československé společnosti zeměpisné, 78, 2. Praha 1973. — 2. DEMEK, J. — MAZÚR, E.: Orografické členění 1:2 mil. List 10/2 Atlas Československé socialistické republiky. Praha 1966. — 3. GRIGG, D.: The Logic of Regional Systems. Annals of the Ass. of Am. Geographers, 55, 3, 1965. — 4. GRUBRIN, Ju. L.: Schema geomorfologického raionuvanija teritorii Ukrajinskoi SSR i Moldavskoi RSR. Visnik Kiivskogo Universitetu, 9, seria geografii. Kijev 1967. — 5. HROMÁDKA, J.: Třídění povrchových tvarů Slovenska na podkladě jejich vývoje. Sborník přírodovědného odboru Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave za roky 1924—1931. Bratislava 1931. — 6. HROMÁDKA, J.: Horopisné rozdelení Slovenska a Podkarpatské Rusi. Úpätnicová mapa generální 1:200 000. Vydal Vojenský zeměpisný ústav. Praha 1937. — 7. HROMÁDKA, J.: Všeobecný zeměpis Slovenska. Bratislava 1943. — 8. HROMÁDKA, J.: Orografické třídění Československé republiky. Sborník Československé společnosti zeměpisné, 11, 3, 4. Praha 1956. — 9. HROMÁDKA, J.: Přírodní oblasti. Československá vlastivěda, I. Pří-

roda, 1. Praha 1968. — 10. HUNFALVY, J.: A Magyar birodalom földrajza különös tekintettel a néprajzi viszonyokról. Budapest 1886.

11. KLÍMA, S.: Slovenské hory. Prúdy, 21, 8. Bratislava 1937. — 12. KLIMASZEWSKI, M.: Geomorfologia Polski, 1. Warszawa 1972 (redaktor). — 13. KOLÁČEK, F.: Fyzikální zeměpis karpatské části Československé republiky. Země a lidé, 14, Praha 1921. — 14. KRÁL, J.: Úvahy o rozčlenění československých Karpat na přírodní oblasti a pojmenování těchto oblastí. Sborník Filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě, 7, 54. Bratislava 1930. — 15. KUCHAR, K.: Hranice orografických celků východní části republiky. Kartografický přehled, 4, 7—12, 1949. 16. LIPSKÝ, J.: Mappa Generalis regni Hungariae. Pest 1806. — 17. LUKNIŠ, M. a kol.: Slovensko, II. Příroda, Bratislava 1972. — 18. MATOUŠEK, K.: Všeobecný zeměpis Slovenska. Země a lidé, 36, Praha 1922. — 19. MAZÚR, E.: K zásadám geomorfologickej rajonizácie Západných Karpát. Geogr. Čas., 16, 3. Bratislava 1964. — 20. MAZÚR, E.: Morphostructural Features of the West Carpathians. Geogr. Čas., 28, 2. Bratislava 1976.

21. MAZÚR, E. — MAZÚROVÁ, V.: Mapa relatívnych výšok Slovenska a možnosť ich použitia pre geografickú rajonizáciu. Geogr. Čas., 17, 1. Bratislava 1965. — 22. MAZÚR, E.: Typy reliéfu SSR (v tlači), Atlas SSR. — 23. PÉCSI, M. — SOMOGYI, S.: Physisch-geographische Landschaften und Geomorphologische Regionen Ungarns. Földrajzi Közlemények, 4. Budapest 1967. — 24. PRINCZ, G.: Magyarország földrajza. Budapest 1916. — 25. REHMAN, A.: Ziemia dawnej Polski i sąsiednich krajów słowiańskich opisane pod względem fizycznogeograficznym. I. Karpaty. Lwów 1895. — 26. RODOMAN, B. B.: Sposoby indywidualnego i typologicznego rajonирования i ich izobrażenie na karte. Voprosy geogr., 39, Fiziko-geograficeskoje rajonирование. Moskva 1956. — 27. STARKEĽ, L.: Karpaty Zewnetrzne. Geomorfologia Polski, 1, 1972. — 28. ŠTÚR, D.: Geologicko-geografická osnova polohopisu Slovenska. Sokol, I, reedícia Práce Dionýza Štúra, VSAV, Bratislava 1960. — 29. WAHLENBERG, G.: Flora Carpatorum principalium. Göttingen 1814.

Príloha 2

1. Slovenské rudohorie — oblasť

Veporské vrchy: 1 — Fabova hoľa, 2 — Balocké vrchy, 3 — Sihlianska planina, 4 — Čierťaž

Spišsko-gemerský kras: 1 — Muránska planina, 2 — Slovenský raj

Stolické vrchy: 1 — Stolica, 2 — Trstie: 21 — Muránska brázda, 3 — Klenovské vrchy: 31 — Kokavská brázda, 4 — Málinské vrchy

Revúcka vrchovina: 1 — Činobanské predhorie: 11 — Lovinobanská brázda, 12 — Málinská brázda, 2 — Železnické predhorie: 21 — Pokorádzka tabuľa, 22 — Blžská tabuľa, 23 — Rimavské podolie, 24 — Železnica brázda, 25 — Jelšavské podolie, 3 — Hrádok: 31 — Štítnické podolie, 4 — Turecká: 41 — Slanské podolie, 5 — Dobšinské predhorie

Rožňavská kotlina

Slovenský kras: 1 — Jelšavský kras, 2 — Koniarska planina, 3 — Plešivská planina, 4 — Silická planina: 41 — Silické úboče, 5 — Horný vrch: 51 — Borčianska brázda, 6 — Zádielska planina, 7 — Jasovská planina, 8 — Dolný vrch, 9 — Tur-nianska kotlina

Volovské vrchy: 1 — Havranie vrchy, 2 — Knoľa, 3 — Zlatý stôl, 4 — Hnilecké vrchy: 41 — Galmus, 42 — Hnilecké podolie, 5 — Pipítka, 6 — Kojšova hoľa: 61 — Hámorská brázda, 7 Holička

Čierna hora: 1 — Roháčka, 2 — Bujanovské vrchy, 3 — Pokryvy, 4 — Sopotnické vrchy, 5 — Hornádske predhorie

2. *Fatransko-tatranská oblasť*

Malé Karpaty: 1 — Devínske Karpaty: 11 — Devínska Kobyla, 12 — Bratislavské predhorie, 13 — Lamačská brána, 14 — Devínska brána, 2 — Pezinské Karpaty: 21 — Homolské Karpaty, 22 — Kuchynská hornatina, 23 — Stupavské predhorie, 24 — Biele hory, 25 — Smolenická vrchovina, 26 — Lošonská kotlina, 27 — Plavecké predhorie, 28 — Bukovská brázda, 3 — Brezovské Karpaty: 31 — Dobrovodská kotlina, 4 — Čachtické Karpaty: 41 — Plešivec, 42 — Nedze

Považský Inovec: 1 — Vysoký Inovec, 2 — Nízky Inovec, 3 — Krahulčie vrchy, 4 — Inovecké predhorie: 41 — Selecká kotlina

Tríbeč: 1 — Zobor, 2 — Jelenec: 21 — Kostolianska kotlina, 3 — Veľký Tríbeč: 31 — Vysoký Tríbeč: 31 — Vysoký Tríbeč, 32 — Zlatňanské predhorie, 33 — Hornianske predhorie, 4 — Razdiel: 41 — Skýcovská vrchovina, 42 — Koláčňanská vrchovina, 43 — Koláčňanská brázda, 44 — Veľkopoľská vrchovina

Strážovské vrchy: 1 — Zliechovská hornatina: 11 — Strážov, 12 — Belianska vrchovina, 13 — Temešská vrchovina, 14 — Zliechovská kotlina, 15 — Belianska kotlina, 16 — Čičmianska kotlina, 17 — Javorinka, 18 — Basky, 19 — Slatinská brázda, 1.10 — Kňazi stôl, 2 — Nitrické vrchy: 21 — Suchý, 22 — Kšinianska kotlina, 23 — Rokoš, 24 — Rokošské predhorie, 25 — Vestenická brána, 26 — Drieňov, 3 — Trenčianska vrchovina: 31 — Ostrý, 32 — Holázne, 33 — Teplická vrchovina, 34 — Butkovské bradlá, 35 — Porubská brázda, 36 — Butkovská brázda, 4 — Malá Magura

Súľovské vrchy: 1 — Súľovské skaly: 11 — Súľovská kotlina, 2 — Skalky, 3 — Manínska vrchovina: 31 — Maníny

Žiar: 1 — Sokol, 2 — Vyšehrad, 3 — Horeňovo, 4 — Rovne

Malá Fatra: 1 — Krivánska Fatra: 11 — Rozsutce, 12 — Štefanovská kotlina, 13 — Krivánske Veterné hole, 14 — Osnica, 2 — Lúčanská Fatra: 21 — Lúčanské Veterné hole, 22 — Kýčery, 23 — Kľak, 24 — Vrčica kotlina, 25 — Martinské predhorie

Veľká Fatra: 1 — Hôľna Fatra, 2 — Bralná Fatra, 3 — Zvolen, 4 — Lysec, 5 — Šiprúň, 6 — Šípska Fatra, 7 — Revúcke podolie

Starohorské vrchy: 1 — Kordícka brázda

Chočské vrchy: 1 — Choč, 2 — Sielnické vrchy, 3 — Prosečné

Tatry: 1 — Západné Tatry: 11 — Osobitá, 12 — Sivý vrch, 13 — Liptovské Tatry, 14 — Roháče, 15 — Červené vrchy, 16 — Liptovské kopy, 2 — Východné Tatry: 21 — Vysoké Tatry, 22 — Belianske Tatry

Nízke Tatry: 1 — Ďumbierske Tatry: 11 — Ďumbier, 12 — Prašivá, 13 — Salatíny, 14 — Lužňanská kotlina, 15 — Demänovské vrchy, 2 — Kráľovohorské Tatry: 21 — Kráľova hoľa, 22 — Predná hoľa, 23 — Priehyba, 24 — Teplická kotlina

Kozie chrbty: 1 — Važecký chrbát, 2 — Dúbrava

Branisko: 1 — Smrekovica, 2 — Sľubica

Žilinská kotlina: 1 — Žilinská pahorkatina, 2 — Varínske podolie, 3 — Rajecká kotlina, 4 — Domanižská kotlina

Hornonitrianska kotlina: 1 — Prievidzská kotlina: 11 — Ciglianske predhorie, 2 — Oslianska kotlina, 3 — Rudnianska kotlina, 4 — Handlovská kotlina

Turčianska kotlina: 1 — Turčianske nivy, 2 — Šútovské podhorie, 3 — Sklabinské podhorie, 4 — Mošovská pahorkatina, 5 — Diviacka pahorkatina, 6 — Valčianska pahorkatina

Podtatranská kotlina: 1 — Liptovská kotlina: 11 — Liptovské nivy, 12 — Chočské podhorie, 13 — Matiašovské háje, 14 — Smrečianska pahorkatina, 15 — Hybianska pahorkatina, 16 — Galovianske háje, 17 — Lubeľská pahorkatina, 2 — Popradská kotlina: 21 — Popradská rovina, 22 — Štrbská pahorkatina, 23 — Lomnická pahorkatina, 24 — Kežmarská pahorkatina, 25 — Vojnianske podhorie, 26 — Vrbovská pahorkatina, 3 — Tatranské podhorie

Hornádska kotlina: 1 — Vikartovská priekopa, 2 — Hornádske podolie: 21 — Novoveská kotlina, 22 — Vlačská kotlina, 23 — Kluknavská kotlina, 3 — Medvedie chrbty: 31 — Levočská kotlina, 4 — Podhradská kotlina

Horehronské podolie: 1 — Lopejská kotlina, 2 — Bystrianske podhorie, 3 — Breznianska kotlina, 4 — Heľpianske podolie

3. Slovenské stredohorie — oblasť

Vtáčnik: 1 — Vysoký Vtáčnik, 2 — Nízky Vtáčnik: 21 — Prochotská kotlina, 22 — Ostrogrúnska kotlina, 23 — Víglaš, 3 — Župkovská brázda: 31 — Župkovská vrchovina, 32 — Novobanská kotlina, 4 — Raj

Pohronský Inovec: 1 — Veľký Inovec, 2 — Vojšín, 3 — Lehotská planina

Štiavnické vrchy: 1 — Sitnianska vrchovina: 11 — Sitno, 12 — Sitnianske predhorie, 13 — Štiavnická brázda, 14 — Prenčovská kotlina, 2 — Skalka, 3 — Hoderušská hornatina: 31 — Vyhnianska brázda, 4 — Kozmálovské vŕšky: 41 — Slovenská brána, 42 — Breznické podolie

Kremnické vrchy: 1 — Flochovský chrbát, 2 — Kunešovská hornatina, 3 — Jastrabská vrchovina, 4 — Turovské predhorie, 5 — Malachovské predhorie

Poľana: 1 — Vysoká Poľana: 11 — Kyslinky, 2 — Detvianske predhorie

Ostrôžky

Javorie: 1 — Javorianska hornatina, 2 — Lomníanska vrchovina, 3 — Podlysecká brázda

Krupinská planina: 1 — Bzovická pahorkatina, 2 — Dačolomská planina, 3 — Závozská vrchovina, 4 — Modrokamenské úboče

Zvolenská kotlina: 1 — Sliachská kotlina, 2 — Zvolenská pahorkatina, 3 — Bystrické podolie, 4 — Slatinská kotlina, 5 — Detvianska kotlina, 6 — Povraznícka brázda, 7 — Bystrická vrchovina, 8 — Ponická vrchovina, 9 — Rohy

Pliešovská kotlina

Žiarska kotlina: 1 — Žarnovické podolie

4. Lučensko-košická zníženina — oblasť

Juhoslovenská kotlina: 1 — Ipeľská kotlina: 11 — Hontianske terasy, 12 — Čebovská pahorkatina, 13 — Pôtorská pahorkatina, 2 — Lučenská kotlina: 21 — Novohradské terasy, 22 — Jelšovská pahorkatina, 23 — Poltárska pahorkatina, 3 — Rimavská kotlina: 31 — Gemerské terasy, 32 — Oždianska pahorkatina, 33 — Valická pahorkatina, 34 — Licinská pahorkatina

Košická kotlina: 1 — Košická rovina, 2 — Medzevská pahorkatina, 3 — Toryská pahorkatina

Bodvianska pahorkatina: 1 — Gemerská pahorkatina, 2 — Abovská pahorkatina

5. Matransko-slanská oblasť

Burda: 1 — Vyšehradská brána

Cerová vrchovina: 1 — Mučinská vrchovina, 2 — Fiľakovská brázda, 3 — Hajnáčska vrchovina, 4 — Petrovská vrchovina: 41 — Baštianska kotlina, 42 — Hostická kotlina, 5 — Bučenská vrchovina: 51 — Bučeň, 52 — Šurická brázda, 53 — Blhovská vrchovina

Slanské vrchy: 1 — Šimonka: 11 — Zlatobanská kotlina, 12 — Oľšavské predhorie, 13 — Lúčinská kotlina, 2 — Makovica: 21 — Banské predhorie, 22 — Banská kotlina, 3 — Mošník, 4 — Bogota, 5 — Milíč: 51 — Salašská brázda

Zemplínske vrchy: 1 — Roňavská brána

6. Slovensko-moravské Karpaty — oblasť

Biele Karpaty: 1 — Žalostinská vrchovina, 2 — Javorinská hornatina, 3 — Beštiny, 4 — Lopenická hornatina, 5 — Sučanská vrchovina: 51 — Sučianska kotlina, 6 — Kobylináč: 61 — Zubácka brázda, 62 — Hladké vrchy, 7 — Kýčerská hornatina, 8 — Bošácke bradlá, 9 — Vršatské bradlá: 91 Vysoké Vršatce, 92 — Podvršatská brázda, 93 — Vršatské predhorie

Javorníky: 1 — Vysoké Javorníky: 11 — Javornícka hornatina, 12 — Rakovská hornatina, 13 — Lazianska vrchovina, 14 — Lysianska brázda, 2 — Nízke Javorníky: 21 — Púchovská vrchovina, 22 — Javornícka brázda, 23 — Rovnianska vrchovina, 24 — Kysucká kotlina, 25 — Ochodnická vrchovina

Myjavska pahorkatina: 1 — Brančské bradlá

Považské podolie: 1 — Trenčianska kotlina, 2 — Ilavská kotlina, 3 — Bytčianska kotlina, 4 — Bielokarpatské podhorie, 5 — Podmanínska pahorkatina

7. Západné Beskydy — oblasť

Moravsko-sliezke Beskydy: 1 — Zadné hory

Turzovská vrchovina: 1 — Zadné vrchy, 2 — Predné vrchy, 3 — Kornická brázda
4 — Hornokysucké podolie

Jablunkovské medzihorie

8. Stredné Beskydy — oblasť

Kysucké Beskydy: 1 — Rača, 2 — Javorský Beskyd

Kysucká vrchovina: 1 — Kysucké bradlá, 11 — Vadičovská brázda, 12 — Zázrivská brázda, 2 — Vojenné, 3 — Bystrická brázda, 4 — Krasňanská kotlina

Oravské Beskydy: 1 — Ošust, 2 — Pilsko, 3 — Polhoranská vrchovina, 4 — Babia hora

Bodbeskydská brázda

Podbeskydská vrchovina: 1 — Lesnianska planina

Oravská Magura: 1 — Paráč, 2 — Kubínska hoľa, 3 — Budín

Oravská vrchovina: 1 — Veličnianska kotlina, 2 — Podchočská brázda

9. Východné Beskydy — oblasť

Pieniny

Lubovnianska vrchovina

Čergov

10. Podhôrno-magurská oblasť

Skorušinské vrchy: 1 — Kopec, 2 — Skorušina, 3 — Oravická Magura

Podtatranská brázda: 1 — Zuberská brázda, 2 — Ždiarska brázda

Spišská Magura: 1 — Repisko: 11 — Osturnianska brázda, 2 — Veterný vrch: 21 — Staroveská kotlina, 22 — Ružbašské predhorie

Oravská kotlina: 1 — Hruštínske podolie

Levočské vrchy: 1 — Levočská vysočina, 2 — Levočská vrchovina: 21 — Kolačkovský chrbát, 22 — Ľubické predhorie, 3 — Levočské planiny: 31 — Oľšavická planina, 32 — Levočské úboče

Bachureň

Spišsko-šarišské medzihorie: 1 — Lubovnianska kotlina, 2 — Ľubotínska pahorkatina, 3 — Jakubianska brázda, 4 — Hromovec, 5 — Šarišské podolie: 51 — Šarišský vrch, 6 — Stráže

Šarišská vrchovina: 1 — Širocká brázda, 2 — Sedlická brázda, 3 — Chminianska brázda

11. *Vihorlatsko-gutinská oblasť*

Vihorlatské vrchy: 1 — Humenské vrchy: 11 — Krivoštianska, 12 — Sokol, 2 — Vihorlat: 21 — Kyjovská planina, 22 — Vihorlatská hornatina, 23 — Jasenovská hornatina, 3 — Popriečny

12. *Poloniny — oblasť*

Bukovské vrchy: 1 — Bukovce: 11 — Ruská kotlina, 12 — Runinská kotlina, 13 — Sedlická kotlina, 14 — Uličská kotlina, 2 — Nastaz

13. *Nízke Beskydy — oblasť*

Busov

Ondavská vrchovina: 1 — Raslavická brázda, 2 — Kurimská brázda, 3 — Stropkovská brázda, 4 — Mirošovská brázda, 5 — Zborovská kotlina, 6 — Ohradzianska kotlina

Laborecká vrchovina: 1 — Medzilaborecká brázda, 2 — Papínska brázda, 3 — Repejovská brázda, 4 — Mikovská brázda

Beskydské predhorie: 1 — Ublianska pahorkatina, 2 — Humenské podolie, 3 — Mernická pahorkatina, 4 — Hanušovská pahorkatina, 5 — Zahradnícka brázda

14. *Záhorská nížina — oblasť*

Borská nížina: 1 — Bor: 11 — Lakšárska pahorkatina, 2 — Podmalokarpatská zníženina, 3 — Novoveská plošina, 4 — Záhorské pláňavy, 5 — Gbelský bor, 6 — Dolnomoravská niva, 7 — Myjavská niva

Chvojnická pahorkatina: 1 — Unínska pahorkatina, 2 — Senická pahorkatina, 3 — Zámčisko, 4 — Skalický hájik

15. *Juhomoravská panva — oblasť*

Dolnomoravský úval: 1 — Dyjsko-moravská niva

16. *Podunajská nížina — oblasť*

Podunajská rovina: 1 — Uľanská mokraď, 2 — Čilizská mokraď, 3 — Potôňska mokraď, 4 — Okoličnianska mokraď, 5 — Salibská mokraď, 6 — Martovaká mokraď, 7 — Novozámocké pláňavy, 8 — Šúr

Podunajská pahorkatina: 1 — Trnavská pahorkatina: 11 — Podmalokarpatská pahorkatina, 12 — Trnavská tabuľa, 2 Dolnovážska niva: 21 Dudvážska mokraď, 3 — Nitrianska pahorkatina: 31 Zalužianska pahorkatina, 32 — Bojnianska pahorkatina, 33 — Bánovská pahorkatina, 34 — Drieňovské podhorie, 35 — Tríbečské podhorie, 36 — Nitrianska tabuľa, 37 — Nitrianske vŕšky, 4 — Nitrianska niva: 41 — Bebravská niva, 42 — Stredonitrianska niva, 43 — Dolnonitrianska niva, 5 — Žitavská pahorkatina, 6 — Žitavská niva, 7 — Hronská pahorkatina: 71 — Bežianska pahorkatina, 72 — Chrbát, 73 — Belianske kopce, 74 — Búčske terasy, 75 — Hurbanovské terasy, 76 — Hronská tabuľa, 77 — Strekovské terasy, 8 — Hronská niva: 81 — Sikenická mokraď, 9 — Čenkovská niva, 10 — Ipeľská pahorkatina: 10.1 — Bajtavská brána, 10.2 — Zalabský chrbát, 10.3 — Santovská pahorkatina,

10.4 — Brhlovské podhorie, 10.5 — Sebechlebská pahorkatina, 10.6 — Bátovská pahorkatina, 10.7 — Čajkovská sníženina, 11 — Ipeľská niva

17. Východoslovenská nížina — oblasť

Východoslovenská rovina: 1 — Trebišovská tabuľa, 11 — Veľký vrch, 2 — Malčická tabuľa, 3 — Iňačovská tabuľa, 4 — Závadská tabuľa, 5 — Sobranecká rovina, 6 — Senianska mokraď, 7 — Medzibodrocké pláňavy, 71 — Chlmecké pahorky, 72 — Tarbucka, 8 — Kapušianske pláňavy, 9 — Laborecká rovina, 10 — Ondavská rovina, 11 — Latorická rovina, 12 — Bodrocká rovina

Východoslovenská pahorkatina: 11 — Podslanská pahorkatina, 12 — Topolianska niva, 13 — Vranovská pahorkatina, 14 — Ondavská niva, 15 — Pozdišovský chrbát, 16 — Laborecká niva, 17 — Podvihorlatská pahorkatina, 18 — Zálužická pahorkatina, 19 — Petrovské podhorie.

Príloha 3

1 — Östliches Weinviertel, 2 — Marchfeld, 3 — Hundsheimer Berg, 4 — Györi-medence, 5 — Györi-Esztergom térség síkság, 6 — Dunazug-hegyvidék, 7 — Börzsony-hegység, 8 — Középső-Ipoli-medence, 9 — Cserhát-hegység, 10 — Zagyva-Tarna közli dombság, 11 — Sajó-Hernád-medence, 12 — Észagh-Borsodi-karszthegység, 13 — Tokai-Zempléni-hegység, 14 — Tiszamenti síkság, — 15 Nyírség, 16 — Zakarpatskaja ravnina, 17 — Vigorlat-Gutinskij chrebet, 18 — Poloninski Karpaty, 19 — Bieszczady, 20 — Beskid Nizki, 21 — Beskid Sadecki, 22 — Pas Skalicowy, 23 — Tatry, 24 — Rów Podtatrzański, 25 — Pogórze Gubalowskie, 26 — Kotlina Orawsko-Nowotarska, 27 — Działy Orawskie, 28 — Beskid Żiwiecki, 29 — Obniżenie Jablunkowskie.

Эмил М а з у р, Михал Л у к н и ш

РЕГИОНАЛЬНОЕ ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКОЕ РАЙОНИРОВАНИЕ ССР

Начало геоморфологического районирования Словакии характерно прагматическим подходом в деле выделения и присуждения названий таким группировкам форм земной поверхности, которые были хорошо отличительны и служили средством для пространственной ориентировки. Этот подход документируется в содержании более ранних картографических произведений, например, на карте Яна Липского (1806 г.). Стремление определенной упорядоченной отличаемости форм земной поверхности ввел в практику Д. Штур (1860 г.). Однако, наиболее разработанной оказалась классификация форм земной поверхности Яна Громадки (1956 г.), в которой выделение поверхностных единиц на местности и на картах производилось путем различаемости единиц более высшего порядка, подразделяемых на единицы более низкого порядка. Это районирование с незначительными изменениями применялось до сих пор.

В результате интенсивных геоморфологических исследований территории Словакии после 1950 г., связанных с картографированием, появилось столько новых знаний, сколько не появлялось ни в одном из предыдущих периодов. Эти исследования, а также новые сведения, полученные другими сопряженными науками о Земле, позволили осуществить синтез знаний о рельефе ССР на более обширном, комплексном основании.

При взаимодействии этих новых сведений и их интерпретаций все более проявлялась их несоответственность по отношению к существующему орографическому районированию территории. Существенные недостатки встречались при более низких таксонометрических

подразделениях, а также в обосновании выделения основных орографических единиц и их группировок. Постепенно стало насущным решение этой проблемы как в научно-познавательных, так и в практических целях. Авторы поэтому разработали новое районирование поверхности ССР. Оно разработано в масштабе карты 1:500 000 и рецензировано в 1977 г. при участии ответственных представителей географических учреждений. В том же самом году оно было обсуждено и утверждено Комиссией по географическим названиям при Словацком управлении геодезии и картографии (СУГК). В интересах унификации для нужд общегосударственных карт были учтены отдельные поправки в названиях, касающиеся единиц на стыке между ЧСР и ССР. Окончательный и исправленный проект названий был утвержден Комиссией по географическим названиям при СУГК 23 ноября 1977 г.

Предлагаемое районирование поверхности ССР ставило себе цель выявление геоморфологических единиц как неповторяемых индивидов. Оно не исходило из традиционных орографических аспектов, позволяющих учесть только некоторые свойства рельефа, наоборот, оно исходило из более обширной, общей геоморфологической основы с комплексным пониманием рельефа.

С методической точки зрения авторы применяли т. наз. аналитическое районирование в истолковании Д. Григга (1965 г.), при стремлении классифицировать выявленные геоморфологические поверхности как таксонометрическую систему. Основным являлся вопрос содержательности совокупности форм и их границ, при котором существует максимальная опасность субъективного и неоднозначного подхода. В стремлении обойти эту опасность субъективизации и неоднозначности в понимании и оценке формной содержательности геоморфологических единиц авторы применили объективизирующий прием — типизацию рельефа. С помощью этого приема осуществилась объективизация дифференцирующих критериев и классификация поверхности на основании классификационных принципов.

При осуществлении регионального геоморфологического районирования авторы исходили из карты типов рельефа ССР, разработанной в масштабе 1:200 000, и тем самым органически продолжили прием типизации. В качестве границ геоморфологических единиц послужили места стыка разных типов рельефа, преимущественно подножья, грани рельефа, долины, седловины, перевалы, морфоструктурные и морфоскульптурные делители.

Выявленные геоморфологические единицы упорядочены по десятичному принципу в систему глобального разряда (1 — альпийско-гималайская система), через подсистемы (1 — Карпаты, 2 — Паннонская низменная котловина), провинции (11 — Западные Карпаты, 12 — Восточные Карпаты, 21 — Западнопаннонская низменная котловина, 22 — Восточнопаннонская низменная котловина) и далее через субпровинции (111 — Внутренние Западные Карпаты, 112 — Внешние Западные Карпаты, 121 — Внутренние Восточные Карпаты, 122 — Внешние Восточные Карпаты, 211 — Венская котловина, 212 — Малая дунайская котловина и 221 — Большая дунайская котловина) до областей (в общем 16 областей), геоморфологических единиц и их составных частей. Обзор районов — таксонометрических единиц высшего порядка приведен на карте № 1, обзор таксонометрических единиц низшего порядка приведен на карте № 2.

Карта 1. Таксономические геоморфологические единицы ССР. Авторы: Э. Мазур, М. Лукниш.

1 — границы подсистем, 2 — границы провинций, 3 — границы субпровинций, 4 — границы областей, 5 — границы единиц, 6 — таксономические обозначения единиц (названия см. приложение № 2), 7 — нумерация зарубежных единиц примыкающих к территории ССР (см. приложение № 3).

Карта 2. Основное геоморфологическое районирование ССР. Авторы: Э. Мазур, М. Лукниш.

1 — границы областей, 2 — границы единиц, 3 — границы субъединиц, 4 — границы отрядов, 5 — границы суботрядов и частей, 6 — реки.

Названия геоморфологических единиц, обозначенных в карте цифрами — см. приложение № 2.

Приложение 1. Таблица геоморфологического районирования ССР начиная от уровня системы до уровня областей.

Приложение 2. Список геоморфологических областей, единиц и составных частей низшего порядка.

Приложение 3. Список зарубежных единиц примыкающих к территории ССР.

Перевод: Л. Правдова

Emil Mazúr, Michal Lukniš

REGIONALE GEOMORPHOLOGISCHE GLIEDERUNG DER SLOWAKISCHEN SOZIALISTISCHEN REPUBLIK

Die Entwicklung der geomorphologischen Gliederung der Slowakei beginnt mit der laienhaften Unterscheidung und Benennung auffallender Gruppierungen von Oberflächenformen, die zur Präzisierung der Orientierung dienten. Diese übernahmen auch ältere Kartenwerke, z. B. die Karte von Ján Lipský (1806). Bemühungen um ein Ordnen der Oberflächenformen nach ihren Zusammenhängen und ihrer Richtungstendenz im Raum führte in die Praxis D. Štúr ein (1860). Die Klassifizierung der Oberflächenformen, ihre Begrenzung in den Karten und ihre Gruppierung in übergeordnete Einheiten bzw. ihre Teilung in untergeordnete Einheiten wurde am eingehendsten von Jan Hromádka bearbeitet (1956). Die durch ihn eingeführte Gliederung wird mit nicht grossen Modifikationen bis in die Gegenwart gebraucht.

Eine intensive, mit Mappierung verbundene, geomorphologische Erforschung der Slowakei nach dem J. 1950 brachte so viele neue Erkenntnisse wie kein voriger Zeitausschnitt. Die Ergebnisse dieser Forschung und die Erkenntnisse verwandter geowissenschaftlichen Disziplinen ermöglichten es zu einer modernen Synthese über das Relief der SSR an einer sehr breiten komplexen Basis zu gelangen.

Angesichts neuer Erkenntnisse und Interpretationen begann sich immer mehr und mehr eine Unangemessenheit der bisherigen orographischen Klassifizierung zu äussern. Es zeigte sich wie in der Unzulänglichkeit der Klassifizierung an niedrigeren taxonomischen Niveaus als auch in einer bestimmten Widersprüchlichkeit bezüglich der grundlegenden orographischen Einheiten und ihrer Gruppierung. Allmählich zeigte es sich unvermeidlich diesen Stand einerseits aus Gründen der wissenschaftlichen Erkenntnis, andererseits aus praktischen Gründen zu lösen, und die Autoren haben einen Entwurf einer neuen Gliederung der Oberfläche der SSR ausgearbeitet. Er wurde im Massstab 1:500 000 vorgelegt und durchmachte ein öffentliches Opponentenverfahren im J. 1977 unter der Teilnahme verantwortlicher Vertreter geographischer Institutionen. Im selben Jahr wurde er durch die Terminologische Kommission beim Slowakischen Amt für Geodesie und Kartographie behandelt und gebilligt. Im Interesse einer terminologischen Vereinheitlichung für die Bedürfnisse einer gesamtstaatlichen Karte wurden nachträglich einige terminologische Zurichtungen an der Grenze zwischen der ČSR und der SSR vollbracht. Das definitive Elaborat wurde durch die Terminologische

Kommission beim Slowakischen Amt für Geodesie und Kartographie (SÜGK) am 23. 11. 1977 behandelt und gebilligt.

Die vorliegende Gliederung der Oberfläche der SSR verfolgt das Ziel einer Abgrenzung geomorphologischer Einheiten als unwiederholbarer Individuen. Die Gliederung hat sich nicht auf traditionelle orographische Gesichtspunkte beschränkt, die nur manche Eigenschaften des Reliefs in Betracht zu nehmen erlauben, sondern sie geht aus einer viel breiteren allgemeinen geomorphologischen Grundlage mit komplexer Auffassung des Reliefs hervor.

Methodisch bauten die Autoren auf sog. analytischer Regionalisierung (logical division im Sinne D. Griggs—1965) mit dem Ziel geomorphologische Oberflächen zu klassifizieren und in ein taxonomisches System abzugrenzen. Ein Schlüsselproblem war hier die Frage des Formeninhaltes und der Grenzen, wo die grösste Möglichkeit einer Subjektivierung und Vieldeutigkeit besteht. Um Möglichkeiten einer subjektiven Auffassung des Formeninhaltes geomorphologischer Einheiten und einer Vieldeutigkeit der Konklusionen je mehr zu vermeiden, durchführten die Autoren vor der Finalphase der Abgrenzung geomorphologischer Einheiten eine Objektivierungsoperation u. zw. die Typisierung des Reliefs. Diese Operation ermöglichte die Objektivierung der Differenzierungskriterien und die Klassifizierung der Oberflächen auf der Grundlage von Klassifikationsprinzipien.

Bei der Realisierung der regionalen geomorphologischen Gliederung der SSR gingen die Autoren von der Karte der Relieftypen der SSR aus, die im Massstab 1:200 000 bearbeitet wurde, so dass sie organisch an die Operation der Typisierung anknüpfen konnten. Als Grenzen für die Abgrenzung geomorphologischer Einheiten dienten Tangentialstellen verschiedener Relieftypen und es waren öftestens Bergfusslinien, Terrainkanten, Täler, Sättel, Pässe, Morphostruktur- und Morphoskulpturscheiden.

Ausgegliederte geomorphologische Einheiten sind in ein Dezimalsystem geordnet, vom Niveau des Systems das eine Globaldimension hat (1 das Alpen-Himalaja System), durch Subsysteme (1 die Karpaten, 2 das Pannonische Becken), Provinzen (11 die Westkarpaten, 12 die Ostkarpaten, 21 das Westpannonische Becken, 22 das Ostpannonische Becken), weiter durch Subprovinzen (111 Innere Westkarpaten, 112 Äussere Westkarpaten, 121 Innere Ostkarpaten, 122 Äussere Ostkarpaten, 211 das Wiener Becken 212 das Kleine Donaubecken und 211 das Grosse Donaubecken) bis zu Regionen (insgesamt 16 Regionen), geomorphologische Einheiten, Subeinheiten und Teile. Die Übersicht höherer taxonomischer Stufen als auch die Anknüpfung auf Gebiete der Nachbarstaaten zeigt Karte Nr. 1, die Übersicht niedrigerer taxonomischer Einheiten zeigt Karte Nr. 2.

Karte 1. Höhere taxonomische geomorphologische Einheiten der SSR Autoren: E. Mazúr — M. Lukniš.

1. Grenzen der Subsysteme, 2. Grenzen der Provinzen, 3. Grenzen der Subprovinzen, 4. Grenzen der Regionen, 5. Grenzen der Einheiten, 6. Taxonomische Bezeichnung der Einheiten (Benennungen unter diesen Symbolen siehe in Beilage 2), 7. Numerierung der ausländischen Einheiten die an die Gliederung der SSR anknüpfen (siehe Beilage 3).

Karte 2. Grundlegende geomorphologische Gliederung der SSR Autoren: E. Mazúr — M. Lukniš.

- 1 — Grenzen der Regionen, 2 — Grenzen der Einheiten, 3 — Grenzen der Subeinheiten, 4 — Grenzen der Teile, 5 — Flüsse.

Benennungen ausgegliederter geomorphologischer Einheiten, die durch zahlenmässige Symbole in der Karte ausgezeichnet sind, siehe in Beilage 2.

Beilage 1. Tabelle der geomorphologischen Gliederung der SSR vom Niveau des Systems bis zum Niveau der Regionen.

Beilage 2. Verzeichnis der geomorphologischen Regionen, der Einheiten und niedrigerer taxonomischer Einheiten.

Beilage 3. Verzeichnis ausländischer Einheiten die an die Gliederung der SSR anknüpfen.

Übersetzt von A. Mišíková